

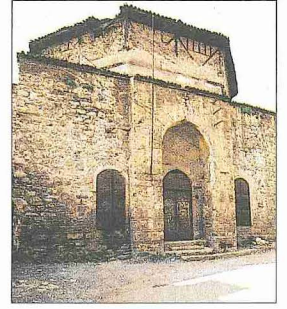
BAŞÇI İBRÂHİM CAMİİ

Bursa'da Maksem semtinde
XV. yüzyıla ait cami.

Kendi adını taşıyan sokakta yer alan ve bitişiğinde bir de hamamı bulunan yapı, tek kubbeli cami mekânı ile buna kuzeyden bitişen etrafı revaklarla çevrili bir avludan oluşan küçük bir külliye şeklindedir. Yapının bânisi Başçı İbrâhim'dir (ö. 885/1481). Bursa'daki caminin dışında çok sayıda vakıf eserinin de bânisi olan Başçı İbrâhim Bey'in bunları ihtiva eden vakfiyesi bugün Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bulunmaktadır (nr. 7080). 1459 tarihli ilk vakfiyeye yapılan 1467 ve 1471 tarihli ilâvelerden Başçı İbrâhim'in Bursa'daki camiini üç safhada yaptırdığı anlaşılmaktadır. Bunlara göre yapının bugünkü durumunu alması yüzyılın sonlarına doğru yapılan bazı eklemelerle gerçekleşmiştir. İlk safhada tek kubbeli cami kısmı yapılmış, ikinci safhada bu kısma kuzeyden üç kanatlı revaklı bir avlu bitiştirilmiş, daha sonra ise yapının bitişiğine bir hamam eklenmiştir. Mimari açıdan bakıldığında da yapının geçirdiği bu safhalar kolaylıkla farkedilebilmektedir. Yapımından sonra zamanla harap olan cami 1854 depreminde de hasar görmüş ve ilkin 1891 yıllarında tamir edilmiştir. Cumhuriyet döneminde ise uzun yıllar depo olarak kullanıldıktan sonra Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu tarafından onarıma tâbi tutularak 1960'ta ibadete açılmıştır.

Cami tuğla ve kesme taş sıralı bir duvar örgüsüne sahiptir. Üst kısmı prizmatik üçgenlerden oluşan bir kuşak üzerine oturan bir kubbe ile örtülmüştür. Yapının kuzey cephesini kaplayan üç gözlü son cemaat yerinin örtü sistemi ortada aynalı tonoz, yanlarda kubbedir. Bu kısmın yapının bütününü kapatacak bir son cemaat yerinin örtü sistemi ortada

aynalı tonoz, yanlarda kubbedir. Bu kısmın yapının bütününü kapatacak bir kalkan duvar şeklinde düzenlenen ve üç tuğla bir kesme taş sırasıyla örülen cephesi, iki yanda sivri, ortada beş dilimli yüksek bir kemer olmak üzere üç açıklıkla dışarı bağlanmaktadır. Ortadaki dilimli kemer dıştan ikinci bir kemerle kuşatılmış ve bu kemerin köşeliklerine altıgen tuğlalardan oluşan dekoratif bir örgü kuşağı yerleştirilmiştir. Bu şekilde girişi ayrılmış olan orta bölümün hem form hem de süsleme özellikleriyle farklı biçimde belirtilmesi yönüne gidilmiştir. Son cemaat yeri cephesinde yüzey üzerine dağılmış durumda yerleştirilen üçgen formlu yedi adet çini parçası bu kısımda rastlanan diğer süs unsurlarıdır. Son cemaat yerinin üç açıklığına doğu, batı ve kuzey yönlerinden on bir açıklıklı üç kanat eklenmiş ve bu şekilde on dört gözlü bir revak elde edilmiştir. İki yan kanadın son cemaat yeri cephesiyle birleştiği kısımda seviyenin yanı sıra duvar tekniğinin de farklı oluşuyla beliren uyumsuzluk yapının bu eklemeli inşaatını açıkça göstermektedir. Dış yüzleri moloz taşla örülü olan revakın üç kanadında tonozla örtülü on bir hücre sıralanmaktadır. Revakın iç yüzlerini moloz taş ve tuğla sıralı bir örgü kaplar. Duvarları saçak hatında testere dişi frizler kuşatmaktadır. Bunlar caminin dış cephesindeki pencere kemerlerinde de görülür. Buradaki pencerelerin alınlıklarına dekoratif nitelikli dairevi mermer parçaları yerleştirilmiştir. Caminin mihrabı geç dönemde yapılmış yağlı boya bazı süslemelerle asıl niteliğini bugün büyük ölçüde kaybetmiştir. Siyah vernikle yine sonradan boyanmış olan minberi ise geometrik geçme motiflerden oluşan zengin ve özenli bir ahşap işçiliği ile iç mekânın en dikkat çekici unsurudur. Girişi yapının son cemaat yerinde bulunan minaresi batı köşesinde yer

Başçı
İbrâhim
Camii'nin
batısında
yer alan
hamam

almaktadır. Silindirik gövdeli tuğla minarenin şerefe üstü son onarım sırasında yenilenmiştir. Başçı İbrâhim Camii'nin bitişiğinde yüksek kiremit kaplı kubbesi ile dikkati çeken, kesme taş ve tuğladan inşa edilmiş olan yapı, külliyesinin en son eklenen unsuru olan hamamdır.

Hamamla cami arasında ve caminin güney duvarının arkasında kalan alan, çok sayıda mezarla, doğu kısmında Başçı İbrâhim Bey'in kabrinin de yer aldığı bir hazîredir. Burada Başçı İbrâhim Bey'in kabir taşında vefat tarihi 885 (1481) olarak kayıtlıdır. Ancak Kâzım Baykal kitabına bunu 896 (1491) olarak geçirmiş (bk. s. 84, 184), ikinci baskıya eklediği notlarda (bk. değişiklikler listesi, s. 84) E. Hak-ı Ayverdi'ye uyararak metindeki bilgiyi tashih etmiştir.

Başçı İbrâhim Camii, benzerlerine Osmanlı mimarisinde sıkça rastlanan tek kubbeli yapı tipinin bir örneğidir. Daha sonra revaklı bir avlu eklenmesiyle büyütilen yapı, anlaşıldığına göre buna paralel olarak zaman içinde tekke ve medrese fonksiyonlarını da üstlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Gabriel, *Une capitale turque*: Brousse, Paris 1958, s. 136-137; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi III*, s. 69-76; Kâzım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, Bursa 1950 → 2. bs., İstanbul 1982, s. 83-84, 184; *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1983, III, 29-32.

SELDA KALFAZADE ERTUĞRUL

BAŞDEFTERDAR

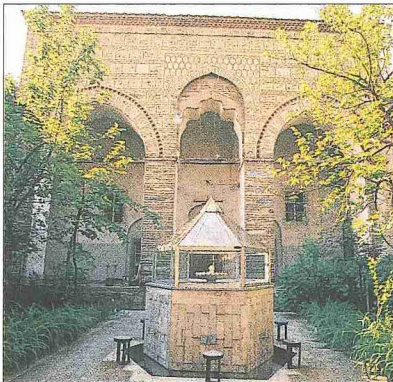
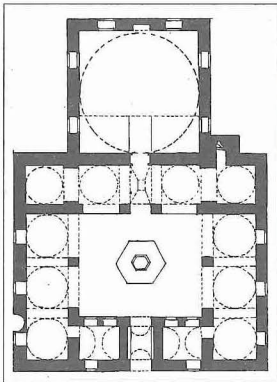
(bk. DEFTERDAR).

BAŞGİL, Ali Fuat

(1893-1967)

Hukukçu,
fikir ve siyaset adamı.

Samsun'un Çarşamba ilçesinde doğdu. Bölükbaşıoğulları'ndan Hâfız İbrâhim Efendi'nin torunu, Mehmed Şükrü Efendi'nin oğludur. İlk tahsilini Çarşam-

Başçı İbrâhim
Camii'nin
planı ile
son cemaat
yeri ve
avlusundan
bir görünüşü -
Bursa